

**Tiesību Zinātņu Pētniecības Institūts sadarbībā ar
Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti, laikrakstu "Dienas Bizness" un žurnālu "Jurista
Vārds" rīko zinātnisku konferenci**

„Valsts konsekvence tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principu ievērošanā”

2016. gada 29. janvāris plkst. 11.15 – 11.30

Latvijas Universitātes Mazā aula

Kaspars Balodis¹

Referāta

"Tiesiskās paļāvības princips Satversmes tiesas judikatūrā"

tēzes

1. Satversmes tiesa jau pirmajos savas darbības gados atzina, ka tiesiskās paļāvības princips ir viens no demokrātiskas tiesiskas valsts principiem, kas atvasināms no Latvijas Republikas Satversmes 1. panta. Pirmais nolēmums, kurā atklāts tiesiskās paļāvības principa saturs, ir Satversmes tiesas 1998. gada 10. jūnija spriedums lietā Nr. 04-03 (98). Tajā vērtēti Ministru kabineta noteikumi par mantas atdošanu personām, kas padomju okupācijas periodā tika izsūtītas no Latvijas uz PSRS. Minētajā spriedumā ietverts tiesiskās paļāvības principa raksturojums: "Ikviens tiesisks valsts atzīst tiesiskās paļāvības principu. Šis princips noteic, ka valsts iestādēm ir jābūt konsekventām savā darbībā attiecībā uz to izdotajiem normatīvajiem aktiem, jāievēro tiesiskā paļāvība, kas personām varētu rasties uz konkrētā normatīvā akta pamata".
2. Cilvēka pamattiesību īstenošana var tikt nodrošināta tikai tad, ja valsts savā darbībā ievēro tiesiskas valsts principus, tostarp tiesiskās paļāvības principu. Tiesiskās paļāvības principu Satversmes tiesa aplūkojusi galvenokārt tādās lietās, kurās vērtēta tiesību normu atbilstība Satversmes 8. nodaļas pantiem. Ja likumdevējs ir atņēmis personai reiz piešķirtās subjektīvās tiesības, kuras ietilpst Satversmē noteikto pamattiesību tvērumā, un pārkāpis tiesiskās paļāvības principu, tad tiesību norma neatbilst Satversmes 1. pantam. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka atbilstoši tiesiskās paļāvības principam indivīds var paļauties uz likumīgi izdotas tiesību normas pastāvību un nemainīgumu, turklāt viņam jāvar droši plānot sava nākotne saistībā ar tiesībām, ko šī norma piešķirusi (ST 2002. g. 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.2. pkt.). Tādējādi tiesiskās paļāvības principa galvenais uzdevums ir aizsargāt personas tiesības gadījumos, kad tiesiskā regulējuma grozījumu rezultātā notiek vai ir iespējama privātpersonu tiesiskā stāvokļa pasliktināšanās (ST 2006. g. 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 21. pkt.).
3. Satversmes tiesa ir uzsvērusi, ka tiesiskās paļāvības princips neliedz valstij grozīt pastāvošo tiesisko regulējumu, jo pretēja pieeja novestu pie valsts nespējas reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem. Tiesiskās paļāvības princips nedod personai pamatu ticēt, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies un personas reiz iegūtās tiesības pastāvēs neierobežoti ilgi. Vienlaikus likumdevējam, mainot tiesisko regulējumu, jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas paļāvību un tām interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (sk.

---

¹ Dr. iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asociētais profesors, Satversmes tiesas tiesnesis.

ST 2004. g. 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-03-01 9.3. pkt. un 2009. g. 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 23. pkt.). Izvērtējot tiesiskās paļāvības principa iespējamus pārkāpumus ekonomiskās krīzes laikā, Satversmes tiesa norādīja, ka arī straujas ekonomiskās lejupslīdes apstākļos vai citā ārkārtējā situācijā tiesiskās paļāvības princips prasa līdzsvarot personu tiesisko paļāvību ar sabiedrības interesēm, tomēr šādos apstākļos pieaug tieši sabiedrības interešu nozīmīgums un to nodrošināšanas nepieciešamība (ST 2009. g. 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 23. pkt.).

4. Izvērtējot to, vai ir ievērots tiesiskās paļāvības princips, Satversmes tiesa noskaidro: vai personai bija tiesības paļauties uz to, ka tiesiskais regulējums netiks mainīts, vai šāda paļaušanās bija saprātīga un pamatota; vai likumdevējs, atkāpjoties no iepriekšējā tiesiskā regulējuma, bija paredzējis saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu (ST 2005. g. 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 24. pkt.). Lietās, kurās Satversmes tiesa izvērtē pamattiesību ierobežojumu vai likumdevēja pozitīvā pienākuma izpildi pamattiesību nodrošināšanā, sprieduma metodoloģiju ietekmē tas, vai apstrīdēta arī tiesību normas atbilstība tiesiskās paļāvības principam. Tad Satversmes tiesa noskaidro, vai konkrētajā gadījumā ir pamats apstrīdētās normas atbilstību Satversmes pamattiesību nodaļas normām vērtēt kopsakarā ar tiesiskās paļāvības principu. Ja to atļauj pamattiesību raksturs un tvērums, tad izvērtējums notiek kopsakarā. Piemēram, lietā Nr. 2014-12-01 par Subsīdētās enerģijas nodokļa likuma normu konstitucionalitāti Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 1. pantam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 105. pantā noteiktajām tiesībām uz īpašumu, jo tiesiskā paļāvība varētu izrietēt no konstitucionālās sūdzības iesniedzēju tiesībām saņemt apsolīto mantisko labumu. Dažkārt Satversmes tiesa, ievērojot lietas dalībnieku argumentus un lietā būtiskus apstākļus, vispirms vērtē normas atbilstību Satversmes 8. nodaļā noteiktajām pamattiesībām un tikai pēc tam pārbauda, vai ir ievērots tiesiskās paļāvības princips. Šādi Satversmes tiesa rīkojusies, piemēram, lietā Nr. 2011-04-01, izvērtējot to, vai apstrīdētās normas, ar kurām maksātspējas procesa administratoriem noteiktas augstākas kvalifikācijas prasības, atbilst Satversmes 1., 91. un 106. pantam.